

Jan Sergiusz GAJEK MIC
Ks. Stanisław Józef KOZA

CHRISTOS POBIEDI!

Symposium dla uczczenia Milenium Chrztu Rusi
w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (8-10 III 1988 r.)

W dniach 8-10 III 1988 r. odbyło się w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim międzynarodowe sympozjum ekumeniczne poświęcone Milenium Chrztu Rusi pt. *Teologia i kultura chrześcijańska dawnej Rusi z perspektywy minionych wieków*. Organizatorem sympozjum był działający od pięciu lat Instytut Ekumeniczny KUL, patronat zaś nad sympozjum przyjęła Komisja Episkopatu do Spraw Ekumenizmu, co nadało sympozjum wymiar nie tylko ściśle naukowy, ale również eklesjalny.

1. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE

Zamierzeniem organizatorów było uczczenie jubileuszu tysiąclecia chrześcijaństwa Ziemi Ruskich, jubileuszu obchodzonego nie tylko przez bezpośrednich spadkobierców historycznego dziedzictwa chrystianizacji Rusi Kijowskiej – a więc przez Ukraińców, Białorusinów, Rosjan – ale przez całe chrześcijaństwo, przez Kościoły Wschodu i Zachodu, a także przez środowiska pozakonfesyjne z UNESCO na czele. Chodziło o podkreślenie chrześcijańskiej i kulturowej doniosłości wydarzenia sprzed tysiąca lat także dla współczesności.

Przygotowania do sympozjum trwały ponad rok. Starano się zapewnić mu właściwy poziom naukowy, a jednocześnie znaleźć taką formułę, która pozwoliłaby na możliwie aktywny udział nie tylko wąskiego grona specjalistów, ale również szerszego kręgu uczestników. W tysiącletniej tradycji chrześci-

jańskiej, której korzenie sięgają chrztu księcia Włodzimierza i jego państwa – Rusi Kijowskiej, partycypują dziś trzy narody (Ukraińcy, Białorusini, Rosjanie) i trzy wyznania – prawosławni, grekokatolicy i rzymskokatolicy. Te fakty wyznaczyły charakter sympozjum. Winno ono być międzynarodowe i międzywyznaniowe, utrzymane w duchu ekumenicznym. Chodziło o to, by na bogatą spuściznę chrztu Rusi Kijowskiej spojrzeć z możliwie wielu punktów widzenia, by przekroczyć jednostronne ujęcia narodowe i konfesyjne.

Zaproszenia do wygłoszenia referatów na sympozjum skierowano do kilkunastu naukowców z kraju i z zagranicy, różnej narodowości i wyznania. Ostatecznie na zaproszenie pozytywnie odpowiedziało 14 osób, w tym 7 z zagranicy. Czterech prelegentów było wyznania prawosławnego (z kręgu prawosławia rosyjskiego) oraz dwóch grekokatolickiego z ukraińskiego Kościoła katolickiego w Polsce. (Trzech prelegentów z zagranicy nie mogąc przybyć przysłało swe referaty do odczytania).

Do udziału w sympozjum zaproszono środowiska naukowe (kościelne i państwowe) oraz ekumeniczne z całej Polski. Przybyli historycy, historycy Kościoła, slawiści, bizantyniści oraz osoby zaangażowane w działalność ekumeniczną. Licznie uczestniczyli w sympozjum pracownicy naukowcy i studenci KUL-u – zarówno Wydziału Teologicznego, jak i innych wydziałów. Nie zabrakło też przedstawicieli prasy

hrześcijańskiej. Obszerna aula uniwersytecka była wypełniona, niekiedy nawet przepelniona.

Wśród zaproszonych gości znaleźli się też przedstawiciele bratnich Kościołów chrześcijańskich. Zabrakło, niestety, oficjalnej delegacji Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, który uznał, że popieranie przez Kościół rzymskokatolicki w Polsce katolików obrządku wschodniego uniemożliwia obecność oficjalnej delegacji prawosławia polskiego. Z ramienia Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego obecny był wszakże obserwator – dziekan okręgu lubelskiego, ks. protojerej Bazyli Roszczenko. W symposium uczestniczyła też grupa świeckich prawosławnych, niektórzy za zgodą swych biskupów. W tej sytuacji tym bardziej cenna i znamienna była obecność oficjalnej delegacji Patriarchatu Moskiewskiego Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego w osobach biskupa Ufy i Sterlitamaku – Anatolij (Kuzniecowa) i hieromnicha Innokietija (Pawłowa) z Oddziału Zagranicznego Patriarchatu Moskiewskiego, którzy wystąpili ponadto z interesującymi referatami naukowymi.

Środowisko grekokatolickie reprezentowane było przez wikariusza generalnego Prymasa Polski dla wiernych obrządku grekokatolickiego z wikariat tu południowego – ks. mitrata Iwana Martyniaka z Legnicy, oraz przez wielu księży, kleryków i świeckich z różnych regionów Polski, a nawet z zagranicy.

Spośród hierarchów Kościoła rzymskokatolickiego uczestniczyli w symposium księża biskupi: Władysław Miziołek i Edward Ozorowski z Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu, Wielki Kanclerz KUL-u – biskup Bolesław Pylak, biskup Jan Śrutwa, profesor

KUL-u oraz gospodarz, rektor KUL-u – biskup Piotr Hemperek. W trzecim dniu symposium w uroczystej sesji końcowej udział wziął ksiądz Józef Kardynał Glemp, Prymas Polski.

2. PRACE SYMPOZJUM

Oficjalnego otwarcia symposium w dniu 8 III dokonał rektor KUL – biskup prof. Piotr Hemperek. Wszystkich uczestników z kraju i z zagranicy oraz wszystkich obecnych powitał zastępca kierownika Instytutu Ekumenicznego KUL – ks. prof. Waław Hryniewicz (kierownik Instytutu – biskup prof. Alfons Nossol przebywał w tych dniach w Paryżu na sesji Komisji Dialogu Katolicko-Luterańskiego). Słowo wstępne w imieniu Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu wygłosił jej wiceprzewodniczący – biskup Władysław Miziołek. Podkreślił on aktualność jubileuszu Tysiąclecia Chrztu Rusi w wymiarze toczącego się dialogu ekumenicznego katolicko-prawosławnego.

Prace symposium objęły pięć sesji roboczych oraz uroczystą sesję końcową.

W pierwszym dniu obrad (8 III) odbyły się dwie sesje, w ramach których wygłoszono pięć referatów. Prelegentami tego dnia byli: prof. Dimitri Obolensky z Oksfordu, prof. Andrzej Poppe z Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Gerhard Podskalsky SJ z Frankfurtu nad Menem, ks. prof. Bolesław Kumor z KUL-u oraz dr Włodzimierz Mokry z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Obie sesje tego dnia koncentrowały się wokół tematyki historycznej. Poczynając od problemu chrztu księżnej Olgi (D. Obolensky), poprzez kwestie chrystianizacji Rusi w opiniach XI wieku (A. Poppe), zaprezentowano niektóre aspekty życia młodego Kościoła na Rusi, zwłaszcza jego stosunków z

chrześcijańskim Zachodem i Rzymem (G. Podskalsky, B. Kumor, W. Mokry). Ożywiona dyskusja uświadomiła różnorodność, niekiedy wręcz rozbieżność, opinii na poruszone tematy i potrzebę wspólnych badań historyków i historyków Kościoła reprezentujących różne wyznania.

Prace drugiego dnia sympozjum (9 III) obejmowały również dwie sesje. Referaty dotyczyły kwestii bardziej szczegółowych związanych z chrześcijańską kulturą dawnej Rusi. Referat prof. Franciszka Sielickiego z Wrocławia (nieobecnego z powodu choroby) dotyczył historiozofii narodu staroruskiego na podstawie najstarszego latopisu staroruskiego – *Powieść minionych lat*, a konkretniej – rozumienia Opatrzności Bożej w życiu narodu i człowieka. Biskup doc. Anatolij (Kuzniecowa) z Moskwy mówił o zabytkach kultury chrześcijańskiej na Rusi okresu domongolskiego. Cała staroruska kultura i spuścizna literacka, a także architektura, ikonografia stały się odbiciem nowych ideałów, jakie chrześcijaństwo wycisnęło na „sumieniach i duszach” narodu staroruskiego. Ks. prof. Tomáš Špidlík SJ z Papieskiego Instytutu Wschodniego w Rzymie nadesłał interesujący referat na temat życia zakonnego na dawnej Rusi na podstawie *Patoryku pieczerskiego*. Hieromnich Innokientij (Pawłow) z Moskwy omówił tradycję kodeksów słowiańskiego przekładu Pisma św. na podstawie tzw. Czudowskiego Nowego Testamentu (ok. 1355 r.). Doc. Stefan Kozak z Uniwersytetu Warszawskiego przedstawił drogę dzieła świętych Cyryla i Metodego na Ruś. Ukazał jak bogata spuścizna misji Braci Sołuńskich znalazła „nowe perspektywy pod niebem Rusi Kijowskiej”. Ks. dr Albert Rauch z

Regensburga omówił kościelne i ekumeniczne znaczenie kongresów milenijnych organizowanych w ZSRR oraz w RFN (zawsze z udziałem delegacji Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego). Podkreślił, że jego zdaniem, postawa rosyjskiego prawosławia w stosunku do Kościoła rzymskokatolickiego zawiera nowe akcenty. W związku z tym postulował on zrewidowanie dotychczasowego spojrzenia na przymusową inkorporację grekokatolików do Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego (co miało miejsce na tzw. synodzie lwowskim w roku 1946). W jego wystąpieniu można się było dopatrzeć pewnych śladów opinii eklezjologicznej o tzw. podwójnej przynależności. Wypowiedź ks. A. Raucha wywołała ożywioną dyskusję nie tylko w auli, ale także w kuluarach.

W ramach sesji popołudniowej tego dnia miała też miejsce interesująca dyskusja panelowa na temat religijnych i kulturowych konsekwencji chrztu Rusi Kijowskiej dla krajów ościennych i dla całej Europy. Przewodził dyskusji (po dokonaniu obszernego do niej wprowadzenia) prof. Jerzy Kłoczowski z KUL-u.

W trzecim dniu (10 III) odbyły się również dwie sesje. Na sesję piątą złożył się referat ks. prof. Johna Meyendorffa (z Nowego Jorku): *Powszechność świadectwa a tożsamość Kościoła lokalnego w prawosławiu rosyjskim* (referat odczytany), oraz podsumowanie sympozjum przez ks. prof. W. Hryniewicza.

Ks. prof. Hryniewicz w podsumowaniu nawiązał do hasła sympozjum: „Christòs pobiedi” – „Chrystus zwyciężył”. Są to słowa metropolity Ilariona pierwszego Rusina na stolicy kijowskiej, który w ten sposób podsumował

w wieku XI pierwsze stulecie chrześcijaństwa na Rusi. Iłarionowe „*Christòs pobiedi*” wprowadza nas w kontekst chrztu Rusi, w staroruską teologię i doświadczenie. Po tysiącu lat możemy potwierdzić to samo: zaiste Chrystus zwyciężył – to Jego zwycięstwo.

Każdy jubileusz jest zadaniem, wezwaniem do jedności – ten także. Nie jest narzędziem do osiągnięcia określonych celów, jest wezwaniem do celebracji. Wymaga wielkiej odwagi, bezinteresowności, chrześcijańskiej szczerości i otwartości. Celebracja Tysiąclecia Chrztu Rusi Kijowskiej jest potrzebna całemu chrześcijaństwu. Jubileusz przypomina nam dar Boga w postaci Chrystusa-Sługi, unizonego i zwycięskiego. Jest to wymowne wezwanie do jedności.

Podczas sympozjum podejmowano próby uchwycenia specyfiki staroruskiej teologii. Cechowała ją narracyjność, nie teoretyczne rozważanie. Mówiono o teologii serca, piękna, ikony, liturgii, przemienienia... Dostrzegano też „blaski i cienie chrześcijaństwa staroruskiego”. Wspominano postawę ekumeniczną oraz otwartość. Tysiąc lat chrześcijaństwa ruskiego to „tysiąc lat chrześcijańskiego zmagania się” (swoisty „podwиг”) – „nie tryumf, lecz i nie porażka”. Sympozjum było ekumeniczne, naukowe, rzetelne i otwarte. Wynosimy z niego wszyscy i pewne zadania: poszanowanie historii i staroruskiego świadectwa oraz rozumienia teologii.

3. UROCZYSTA SESJA KOŃCOWA

Tego samego dnia (10 III) odbyła się też, zwyczajem przyjętym na Zachodzie, tzw. uroczysta sesja końcowa (Festakt). Oprawę artystyczną sesji zapewnił Chór Akademicki KUL. Na se-

sję złożyły się: słowo wprowadzające dziekana Wydziału Teologicznego KUL, o. prof. H. Langkammera, referat ks. prof. Hryniewicza pt. *Christòs pobiedi! Pamięć o chrzcie Rusi w pismach metropolity Iłariona i św. Cyryla z Turowa*, słowo Prymasa Polski oraz końcowe przemówienia gości.

Ksiądz Prymas Józef Glemp podkreślił m.in. potrzebę ekumenicznej atmosfery zbliżania do braci. Jubileusz Tysiąclecia Chrztu Rusi jest dobrą ku temu okazją. Na wzajemne stosunki, także na kwestie trudne i sporne, należy spojrzeć w perspektywie wiary. Takim zagadnieniem trudnym w stosunkach katolicko-prawosławnych jest kwestia unii i Kościoła wschodniego zjednoczonego z Rzymem. Także i na tę kwestię należy patrzeć z perspektywy wiary.

Biskup Anatolij z Moskwy, przemawiając po rosyjsku, jako oficjalny delegat Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego podziękował za serdeczne przyjęcie, z jakim spotkał się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, oraz podkreślił, że centrum wiary chrześcijańskiej jest sam Chrystus. Chrystus, który zwyciężył. On prowadzi nas wszystkich do jedności.

Z ramienia katolickiego Kościoła ukraińskiego głos zabrał w ramach uroczystej sesji końcowej wikariusz generalny Prymasa Polski dla wiernych obrządku grekokatolickiego – ks. m. tr. Martyniak. W swym przemówieniu w języku ukraińskim nawiązał on do wypowiedzi papieża Jana Pawła II w encyklice *Slavorum Apostoli* o potrzebie oddychania przez Kościół „dwoma płucami: wschodnim i zachodnim”. Katolickie Kościoły wschodnie zjednoczone z Rzymem, w tym także grekokatolicy, wybrały przed wiekami taką właś-

nie drogę oddychania tradycją Wschodu i Zachodu. Do tej samej sprawy unii należy dziś podejść nie polemicznie, ale ekumenicznie.

Uroczystą sesję końcową zamknął krótkim słowem biskup Edward Ozorowski, członek Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu. Wyraził on podziękowanie organizatorom sympozjum za „trzydniową ucztę”. Powiedział m.in. „Byliśmy tu: Ukraińcy, Białorusini, Rosjanie, Polacy – latorośle, których wspólnym szczepem jest słowiańskość. Podobnie wspólnym szczepem katolików, prawosławnych i grekokatolików – jest chrześcijańskość. Każda latorośl ma prawo do własnego istnienia, tożsamości – także w wierze. Do chrześcijańskiej jedności prowadzi droga pielęgnowania i zgłębiania historii oraz własnej tradycji. Im bliżej będziemy Chrystusa, tym bliżej będziemy samych siebie jako chrześcijanie”.

4. KILKA UWAG I REFLEKSJI

Lubelskie sympozjum nie ograniczało się tylko do referatów, debat i dyskusji, nie zamknęło się także w samej auli uniwersyteckiej. – Spotkania i wymiana poglądów znajdowały swe miejsce także poza aulą, w kularach. Nie brakowało również momentów liturgicznych. Nabożeństwo inauguracyjne w kościele akademickim KUL, wieczernia w cerkwi lubelskiej parafii prawosławnej (8 III), koncert duchowny w wykonaniu chóru seminarzystów grekokatolickich „Moisiej” (9 III) i końcowa Msza św. koncelebrowana (przewodniczył jej biskup Ozorowski, a homilię wygłosił biskup Anatolij) stanowiły integralną część sympozjum. (W ramach nabożeństwa inauguracyjnego oraz końcowej Mszy św. modlitwę powszechną odczytali przedstawiciele różnych wyznań w językach: staro-cerkie-

wno-słowiańskim, polskim, ukraińskim, rosyjskim i białoruskim).

Tysiącletni jubileusz Chrztu Rusi to jubileusz jej bezpośrednich spadkobierców: Ukraińców, Rosjan, Białorusinów. Narody te należą dzisiaj do trzech wyznań chrześcijańskich: prawosławnego, grekokatolickiego, rzymskokatolickiego. Po wiekach trudnych – i nieraz bolesnych – doświadczeń nielato jest stanąć razem przed tym samym Panem, zasiąść wspólnie w jednej auli konferencyjnej. Nie było to łatwe i w ramach lubelskiego sympozjum – ale doszło wszakże do tego. Przedstawiciele wszystkich trzech wyznań wzięli w nim udział aktywny i twórczy. Było to niewątpliwie znaczące wydarzenie ekumeniczne w ramach ogólnochrześcijańskich obchodów *Sacrum Russiae Millenium*.

Lubelskie sympozjum ekumeniczne dla uczczenia Milenium Chrztu Rusi Kijowskiej odbyło się na kilka tygodni przed ogłoszeniem dwóch ważnych dokumentów Jana Pawła II poświęconych jubileuszowi Tysiąclecia: listu apostolskiego *Euntes in mundum* oraz pisma *Magnum Baptismi donum*. Pisząc to sprawozdanie już po ukazaniu się obu dokumentów należy z satysfakcją odnotować, że refleksja i atmosfera sympozjum lubelskiego poszła drogą, którą wyznacza we wspomnianych dokumentach (wymagających osobnego omówienia) Jan Paweł II.

Instytut Ekumeniczny KUL przygotowuje do druku całość materiałów z sympozjum. Dzięki Wydawnictwu „Verbinum” w początkach roku 1989 trafi do księgarń katolickich książka pt. *Chrystus zwyciężył. Wokół Chrztu Rusi Kijowskiej*, stanowiąca swoistą „editio minor” materiałów z sympozjum. Edycja integralna zaś przygotowywana jest w Redakcji Wydawnictw KUL.